

Literatür. Sâmirîler tarafından oluşturulup zamanımıza kadar gelen önemli bir literatür mevcuttur. Yahudilerden farklılıklarını tarihsel olarak ispat etmek için yazılmış tarih kitapları ile kendi dinî ve hukukî uygulamalarını konu edinen "halaha" kitapları Sâmirî literatürünün temelini teşkil eder. Tevrat'ın çeşitli bölümleri üzerine yapılan tefsirler, ibadet esnasında okunan dua kitapları ve Sâmirî İbrânîcesi'ne yönelik gramer çalışmaları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Tarih kitapları genellikle Sâmirîler'in kullandığı şekliyle İbrânîce, Ârâmîce ve Arapça kaleme alınmıştır. Günümüze ulaşan tefsirler ve dinî-hukukî kitaplar ise daha çok Sâmirîler'in Arapça'yı benimsediği döneme ait olduğu için Arapça yazılmıştır. Sâmirîler tarafından çeşitli alanlarda meydana getirilmiş kitaplardan bazıları şöylece sıralamak mümkündür: A) Dua kitabı. İbadet esnasında okunan dua ve ilâhilerin derlendiği *Defter* isimli bir Sâmirî dua kitabı bugüne kadar gelmiştir. *Defter*'in IV. yüzyılda derlendiği ve daha sonra çeşitli vesilelerle genişletildiği kabul edilmektedir. B) Tarih kitapları. 1. *Esâfir*. Ârâmîce yazılmış olan kitap X veya XI. yüzyılda derlenmiştir. 2. *ha-Tolidah*. İbrânîce olan bu kitap genel olarak Hz. Âdem'den itibaren nesep bilgileri içermekte ve Sâmirî başkohenlerinin bir listesinin yanı sıra önemli Sâmirî ailelerinin nesebini vermektedir. 3. *Sefer Yûşâ' b. Nân*. XIII. yüzyılda Arapça kaleme alındığı kabul edilen kitap, Yeşû'nun Hz. Mûsâ tarafından görevlendirilmesinden itibaren Sâmirî tarihini içermektedir. 4. *Kitâbü't-Târîh*. Ebü'l-Feth tarafından 1355'te yazılmıştır. C) Halaha kitapları. 1. *Kitâbü'l-Kâfi*. Yûsuf el-Askerî tarafından 1042'de telif edilmiştir. 2. *Kitâbü't-Tabbâh*. Ebü'l-Hasan es-Sûrî tarafından XI. yüzyılda yazılmıştır. 3. *Kitâbü'l-Hilâf*. Münecâ b. Sadaka tarafından XII. yüzyılda kaleme alınmış olup Sâmirîler'le Rabbânî yahudiler ve Karâiler arasındaki farkları konu edinir. 4. *Kitâbü'l-Ferâ'iz*. Sâmirî hukuku üzerine Ebü'l-Ferrec b. İshak tarafından XIII-XIV. yüzyıllarda yazılmış önemli bir kitaptır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 226-227; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, IV, 31; Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihâl* (nşr. Abdülazîz M. el-Vekîl), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), s. 219-220; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), XIII, 270-273; J. A. Montgomery, *The Samaritans, The Earliest Jewish Sect: Their History, Theology and Literature*, Philadelphia 1907; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *Bilâdünâ Filistîn*, Amman 1975, II, 249-269; M. Kürd Ali, *Hıtaş-Şâm*, Beyrut 1403/1983, VI, 213-219; L. Jacobs, *The Jewish Religion: A Companion*, Ox-

ford 1995, s. 441-442; M. Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi and the Midrashic Literature*, New York 1996; Shomron & Osher Sassoni, *The Samaritan-Israelites and their Religion*, Holon/Israel 2004; J. D. Purvis, "The Samaritans", *The Cambridge History of Judaism*, Cambridge 2005, II, 591-613; A. S. Halkin, "Samaritan Polemics Against the Jews", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, VII, New York 1935-36, s. 13-59; P. R. Weis, "Abu'l-Hasan al-Suri's Discourse on the Calender in the Kitab al-Tabbakh, Rylands Samaritan Codex IX", *Bulletin of the John Rylands University Library Manchester*, XXX/1, Manchester 1946, s. 144-156; M. Gaster, "Sâmirîler", *İA*, X, 148-167; John Macdonald, "Pentateuch, Samaritan", *EJL*, XIII, 264-268; Ayala Loewenstamm, "Samaritans, Language and Literature", *a.e.*, XIV, 752-757; S. Noja Noseda, "al-Sâmira", *EP* (Ing.), VIII, 1044-1046; Reinhard Pummer, "Samaritans", *Encyclopedia of Religion* (ed. L. Jones), Detroit 2005, XII, 8067-8071.

MAHMUT SALİHOĞLU

SÂMİRİ

(الصامت)

Bâtınî İsmâîlîler'in
yedili sisteminde nâtk ismi verilen
peygamberden sonraki altı imamdan
her birine verilen isim
(bk. BÂTİNİYYE; İSMÂİLİYYE).

SAMORİ TURE

(1830-1900)

Batı Afrika'da devlet kurucusu
(1861-1898).

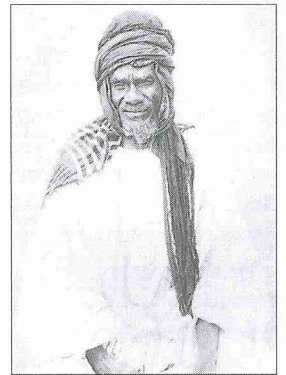
Batı Afrika'da Mandingler'in (Mandingolar) yaşadığı, Gine sınırları içinde kalan, putperestliğin yaygın olduğu bir çevrede Konyan'a bağlı Manyambaladugu'da doğdu. Mandingler'in müslüman Soninke kolundan olan babası ticaret, tarım ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Kankan'dan Milo'ya taşınan aile burada aynı etnik gruptan putperest Kamara kabilesiyle birlikte yaşamaya başladı. On beş yaşında iken ticarete başlayan Samorî bu yıllarda âlimlerle yakınlık kurarak kendilerinden etkilendi ve ticarî faaliyetlerinde onlardan öğrendiği dinî kuralara uydu. 1853'te annesinin Sise (Cisse) kabilesinin lideri tarafından esir alınması üzerine onu kurtarmak için ticareti bırakıp bu liderin hizmetine girdi. Yedi yıl yedi ay yedi gün süren hizmetinin ardından annesinin serbest bırakılmasını sağladı. Bu süre içerisinde Kur'an eğitimi devam etti, bazı âlimlerin derslerine katılarak dinî bilgilerini geliştirdi. Ayrıca ateşli silâhların kullanılmasıyla ilgilendi. Ardından Berete Emirliği'nin ordusunda askerî

bilgilerini ilettilti ve iki yıl sonra kendi yurduna döndü.

Samorî Ture, 1861'de Kamara kabilesinden topladığı gönüllülerin başında dinî ve askerî bir mücadele başlattı. Komuta kademelerinde arkadaşlarını ve yakınlarını görevlendirdiği bir askerî güç oluşturdu ve dört yıl içinde Milo bölgesinin en kuvvetli lideri haline geldi. 1871'de bütün Toron bölgesini hâkimiyeti altına alarak Bissandugu'yu yönetim merkezi yaptı. 1875 yılına kadar Mandingler'in yaşadığı bölgelerin tamamını egemenliği altına almayı başardı. 1878'de Yukarı Nijer bölgesini, 1881'de Dyula'nın en önemli ticarî merkezi Kankan'ı ele geçirdi. Böylece idaresindeki toprakların sınırlarını kuzeyde bugünkü Mali şehirlerinden Sikasso'ya, doğuda el-Hâc Ömer'in oğlu Ahmedü'nün ülkesine, batıda Futa Calon'a ve güneyde ormanlık bölgeye kadar genişletti. Hâkim olduğu toprakları 162 idarî bölgeye ayırdı ve her birinin başına yakın akrabalarından birini tayin etti. Din âlimlerini hükümet görevilerine danışman yaptı.

Kankan'ı ele geçirmesinin ardından buranın önde gelen dinî önderlerinden Kur'an ve tefsir dersleri almaya devam eden Samorî'ye ilmî bir pâyeye olan "fode" unvanı verilerek hayatı boyunca başında taşıdığı sarık giydirildi. 25 Temmuz 1884'te "almami" (imam ve emîrül-mü'minîn) unvanını alan Samorî Ture yaklaşık 40.000 (bazı kayıtlara göre 60.000) kişilik bir ordu oluşturdu. Askerlerinin büyük kısmını piyade birlikleri teşkil ediyordu. Bu arada İngiliz kolonisi Sierra Leone'den tüfek ithal etti. İngiliz ve Fransız sömürge birliklerinde bulunduktan sonra kendisine katılan yerli askerlerin yardımıyla silâh yapımı için atölyeler kurdurdu. Sierra Leone-Gine sınırındaki altın madenlerinin olduğu bölgeyi ele geçirmesi maddî gücünü arttırdı.

Mandingler'in çoğunluğunu idaresine alan ve tarihî Mali Sultanlığı'nı yeniden

Samorî
Ture

kurmaya çalışan Samori Ture ülkesinin sınırlarına ulaşan Fransız sömürge ordularıyla ilk savaşı 1881'de yaptı. 1882 yılında onlara karşı büyük bir direniş gösterdi. Savaş tekniği ve cesareti bakımından Fransızlar tarafından Napolyon'a benzetildi. Bununla birlikte 1883'te Bamako'nun işgali önlenemedi. 1885 yılında Fransız birlikleri karşısında Bure'de büyük kayıp verdi. Batı Afrika'yı işgal etmeye kararlı olan Fransızlar'la ilerleyen yıllarda nüfuz bölgelerini belirleyen üç anlaşma yaptı. Mart 1886'daki ilk anlaşmayla Bure bölgesini, bir yıl sonra ikinci anlaşmada Nijer'in batı yakasını Fransızlar'a bırakmayı kabul etti. Anlaşmalardan faydalanarak Senufo kabilesinin idaresinde bulunan Sikasso'yu kuşatan (1887), ancak kuşatmanın uzaması üzerine ülkesinde isyanlar çıkınca geri dönen Samori, Fransızlar'la son anlaşmasını 13 Şubat 1889'da yaptı ve Tisinko'dan Nijer nehrine kadar olan kısmı onlara bırakmak zorunda kaldı.

Samori 1891'de topraklarına saldıran Fransızlar'la yeniden savaşa tutuştu. Ancak başşehri dahil ülkesinin en önemli merkezlerinin Fransızlar tarafından işgalini önleyemedi. Tehlikenin büyüklüğü karşısında Yukarı Fildişi Sahili'nin doğusuna çekilen Samori geçtiği güzergâhı tamamıyla tahrip etti. Fransızlar'la iş birliği yapan müslümanların üzerine saldırılar düzenlemekten çekinmedi. 1891-1898 yılları arasında kendisine tâbi olan halkıyla birlikte devamlı yer değiştirdi. 1897'den itibaren elinde kalan toprakları hızla kaybetmeye başladı. Bu yıllarda İngiltere de ona silâh satmaktan vazgeçmişti. Son olarak Liberya'ya çekilmek üzere harekete geçen Samori Fransız birliğine esir düştü (29 Eylül 1898) ve Gabon'un Ndjole şehrine götürüldü. 2 Haziran 1900 tarihinde sürgünde vefat etti. Samori'nin soyundan geldiğini iddia eden Gine'nin ilk devlet başkanı Seku Ture onun kemiklerini getirterek ülkesine defnettirdi. Hâkimiyet alanını Mali, Burkina Faso, Gine, Gana ve Fildişi Sahili'nin bir kesimini içine alacak şekilde genişleten Samori Ture, Avrupa emperyalizmine karşı Mande millî direnişinin sembolü olarak görülmektedir. 1886'dan itibaren Kankan âlimlerinin teşvikiyle ülkesinin yönetiminde şer'î kuralları uygulamaya başlaması dolayısıyla Samori'nin kurduğu devlet yeni bir dönemin başlangıcı kabul edilmektedir.

Dindarlığı ve güzel ahlâkıyla meşhur olan Samori Ture din âlimlerine itibar eder, önemli meselelerde onların fikrini alırdı. Geniş topraklara sahip ülkesinde nüfusun

büyük bir kesimini teşkil eden putperestlerin İslâm'a girmesini sağlamak için büyük gayret göstermiş ve bunda başarılı olmuştur. Bütün köylere maaşlı Kur'an öğreticileri göndermiş, kırsal kesimlerden binlerce çocuğu Kur'an okumayı öğretmek ve temel dinî bilgileri vermek için önemli merkezlerdeki medreselerde toplamıştır. Ayrıca kabile reislerine ve zenginlere çocuklarına İslâmî eğitim aldirmalarını mecbur kılmıştır. Kur'an kurslarında başarılı olanları bizzat kendisi imtihan eder ve mükâfatlandırır. Bu okullarda yetişen gençler, daha sonra Fransız sömürgeci döneminde İslâmiyet'i tebliğ faaliyetlerini devam ettirmiştir. Böylece Gine'nin tamamına yakını ile Fildişi Sahili, Mali, Sierra Leone ve Liberya'da İslâm yayılıp büyük bir güç kazanmış, animist kültür bölgeden büyük oranda silinmiştir. Samori Ture, İslâm dininin öğrenilmesini ve putperestler arasında yayılmasını sağladığı gibi ticarî hayatla da yakından ilgilenmiş, bunun için ticaret yollarının güvenliğine büyük önem vermiştir. Samori Ture'nin mücadelesi konusunda araştırmalar yapılmış, Yves Person onun hakkında üç ciltlik bir tez hazırlamıştır (*Samori, une Révolution Dyula*, I-III, Dakar 1968-1975). Ayrıca hayatı Batı Afrika sözlü edebiyatında önemli bir yer tutan destanlara konu olmuş ve onunla ilgili destan XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazıya geçirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

G. de Bosschère, *Autopsie de la colonisation*, Paris 1967, s. 215-217; J. S. Trimmingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1975, s. 189-192; J. Ki-Zerbo, *Histoire de l'Afrique noire*, Paris 1978, s. 371-392; Y. Person, "Samori and Islam", *Studies in West African Islamic History* (ed. J. R. Willis), London 1979, s. 259-277; a.mlf., "Samori: construction et chute d'un empire", *Les africains* (ed. Ch. A. Julien v.dğr.), Paris 1990, I, 253-385; V. Montell, *L'Islam noir*, Paris 1980, s. 129-132; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 137-140; M. Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, London 1984, s. 238-241; Mamadi Koba, "L'état de Wassolon", *Culture et civilisation islamiques: La Guinée*, Rabat 1408/1988, s. 48-54; a.mlf., "L'almami Samori Toure", a.e., s. 102-104; Charles Abdoulaye Danioko, "L'almami Samori Toure", *Culture et civilisation islamiques: Le Mali*, Rabat 1988, s.177-181; M. R. Lipschutz - R. K. Rasmussen, *Dictionary of African Historical Biography*, London 1989, s. 203-204; H. Fisher, "Batı ve Merkezi Sudan ile Doğu Afrika" (trc. Kemal Kahraman), *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, İstanbul 1989, III, 266-268; E. M'Bokolo, *Afrique noire, histoire et civilisations*, Paris 1992, II, 62-68; L. Kesteloot - B. Dieng, *Les épopées d'Afrique noire*, Paris 1997, s. 192-200; J.-L. Triaud, "Samori Ture", *El*² (Fr.), VIII, 1084-1085.

AHMET KAVAS

SAMOYLOVIÇ, Aleksandr Nikolaevič (1880-1938)

Rus şarkiyatçısı.

Nijni-Novgorod'da doğdu. Petersburg Üniversitesi'nde Melioranskiy, Smirnov, Barthold, Jukovskiy ve Rozen gibi hocalardan şarkiyat ve Doğu dilleri okudu. Mezuniyetinin (1903) ardından hocası Türko-log Melioranskiy'nin yönlendirmesi ve öğrencilik yıllarında Türkmenistan'da bilimsel bir geziye katılmış olmasının etkisiyle Türkmen lehçesi üzerinde çalışmaya başladı ve Melioranskiy'nin ölümünden sonra üniversitede onun derslerini okuttu (1906). Ertesi yıl doçent olarak Tatar Edebiyatı Kürsüsü'ne tayin edildi. 1908'de Rus Arkeoloji Derneği, ardından Rus Coğrafya Derneği üyeliğine seçildi. Aynı dönemde Doğu Müzesi'nde memurluk (konservatör) yaptı. 1910'da Petersburg'da kurulan Doğu Dilleri Akademisi'nde Türk dili hocasına getirildi. Ertesi yıl, öğrenciyken gittiği Anadolu'ya tekrar giderek incelemelerde bulundu. 1912'de Kırım'da öğretmenlere Tatarca grameri öğretti; bu lehçe üzerinde çalışıp dil ve etnografya malzemesi topladı. Budapeşte, Viyana, Paris ve Berlin'e bilimsel geziler yaptı (1913). 1917 yılında profesörlüğe yükseltildi. 1917 Bolşevik İhtilâli'nden sonra Rusya'da şarkiyat öğretimi alanında yapılan reformlarda aktif rol aldı. 1922'de Petrograd Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsü müdürlüğüne seçildi ve bu enstitüde Türk lehçeleri üzerine ders verdi. 1924 yılında burada bir Türkooloji semineri kurulmasına önyak oldu.

1925'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Bilimler Akademisi muhabir üyeliğine, 1929'da asıl üyeliğe seçildi. 1926 yılında Bakü'de toplanan I. Türkooloji Kongresi'nin tertip komitesinde yer aldı. Türkiye'de yapılan Türk dili kurultaylarına katıldı. Petersburg ve Berlin üniversiteleri arasında W. Radloff ile W. Bang'ın çevresinde yıllarca süren ilmî tartışmalarda derleme ve yayın yaptığı dönemin şartlarını vurgulayarak Radloff'u savundu. 1927'de Radloff'un sözlüğünün düzeltilerek ilâvelerle yeniden yayımlanması düşüncesi doğrultusunda Türkiye'ye gönderildi, ancak yapılan iş birliği görüşmelerinden sonuç alınmayınca bu amaçla Rusya Bilimler Akademisi'nde kurulan komisyonda yer aldı. 1934 yılında Bilimler Akademisi'ne bağlı Doğu Bilimleri Enstitüsü müdürlüğüne tayin edildi. 13 Şubat 1938'de öldü.

Samoyloviç Türkler'in dili, edebiyatı, folkloru, etnografyası ve tarihi üzerine yaptığı